

การสร้างสรรคทางทัศนศิลป์: ส่งเสริมจินตนาการเรียนรู้

Creating the Visual Arts: promote imagination learning*

ณัฐวรรณ เฉลิมสุข (Nattawan Chalermasuk)**

บทนำ

การเปลี่ยนแปลงทางการศึกษาในปัจจุบันนั้น มีความแตกต่างจากการเรียนรู้ในอดีตเป็นอย่างมาก ซึ่งการเรียนรู้ในปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว มีการเข้าถึงแหล่งข้อมูลได้ตลอดเวลา และสามารถสื่อสารได้ทันที ทั้งนี้การพัฒนาความคิดอย่างมีวิจารณญาณ และความคิดสร้างสรรค์จึงเป็นสิ่งจำเป็นในการพัฒนาทักษะชีวิตอย่างสมบูรณ์และสามารถให้ผู้เรียนดำเนินชีวิตอยู่ในอนาคตได้อย่างมีคุณภาพ

ศิลปะมีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมการเรียนรู้และศักยภาพของเด็กและเยาวชน โดยเฉพาะการแสดงออกทางด้านอารมณ์ ความรู้สึกนึกคิด และจินตนาการ การสร้างสรรค์กิจกรรมทัศนศิลป์ต่างๆ นั้น นอกจากจะเพิ่มพูนประสิทธิภาพทางด้านความคิดสร้างสรรค์ การฝึกทักษะการเรียนรู้ในด้านต่างๆ ยังช่วยพัฒนาด้านมนุษยสัมพันธ์ และปลูกฝังระเบียบวินัยในการทำงาน อีกทั้งเป็นส่วนหนึ่งของการดำรงรักษาวัฒนธรรม และสะท้อนถึงทักษะชีวิตความเป็นอยู่ในสังคมปัจจุบัน กิจกรรมการเรียนรู้ต่างๆ มีกระบวนการและวิธีการที่หลากหลาย ผู้สอนต้องคำนึงถึงพัฒนาการทางด้านร่างกายและสติปัญญา วิธีการเรียนรู้ ความสนใจ และความสามารถของผู้เรียนเป็นระยะๆ อย่างต่อเนื่อง ดังนั้นการจัดการเรียนรู้ในแต่ละช่วงชั้น ควรใช้รูปแบบวิธีการที่หลากหลาย เน้นการจัดการเรียนการสอนตามสภาพจริง และการเรียนรู้แบบบูรณาการ ดังนั้นกิจกรรมทางทัศนศิลป์ที่ส่งเสริมจินตนาการเรียนรู้เป็นกิจกรรมที่ช่วยกล่อมเกลา และเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมมนุษย์ ให้มีความรับผิดชอบ มีระเบียบวินัย รวมทั้งรู้จักเลือกสรรแนวทางปฏิบัติที่มีประโยชน์ต่อตนเองและสังคม ซึ่งเป็นบุคลิกภาพที่ควรปลูกฝังให้เกิดขึ้นกับผู้เรียนตั้งแต่เด็กช่วงเล็กๆ เพื่อนำไปสู่การเป็นพลเมืองที่มีคุณภาพในอนาคต จึงนับได้ว่าเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่ง เพราะทำให้ผู้เรียนได้ถ่ายทอดจินตนาการของตนเองออกมาในรูปแบบที่ผู้อื่นเข้าใจง่าย เป็นการฝึกทักษะให้มีการเชื่อมโยงสัมพันธ์กับวิชาอื่นๆ ทั้งยังเป็นการวางรากฐานนิสัยของผู้เรียนให้เป็นผู้ที่มีความคิดสร้างสรรค์รู้จักการคิดอย่างเป็นระบบ มีการวางแผนการทำงานได้อย่างมีคุณภาพ นอกจากนี้ยังช่วยให้พัฒนาบุคลิกภาพ พัฒนาจิตใจ และรสนิยมอีกด้วย

การเรียนการสอนทางทัศนศิลป์ สิ่งที่จะต้องเน้นในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน คือการส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ (Creative Thinking) การวิเคราะห์ให้ผู้เรียนเพื่อสร้างความพร้อมต่อการเรียนรู้และปฏิบัติใน

* บทความวิจัยนี้เขียนขึ้นเพื่อวัตถุประสงค์ในการเผยแพร่ความรู้ทางวิชาการ

The objective of this article is for academic knowledge public publishing.

** อาจารย์โรงเรียนสาธิต “พิบูลบำเพ็ญ” มหาวิทยาลัยบูรพา

Piboonbumpen Demonstration School Burapha university. E-mail: nattawan1984@gmail.com

การสร้างผลงาน ความคิดสร้างสรรค์ ความคิดที่จะอธิบายองค์ประกอบและปฏิสัมพันธ์ของกระบวนการทางความคิด ยังเน้นความสำคัญของความรู้และแรงจูงใจ สำหรับความคิดสร้างสรรค์ ความรู้ความสามารถที่แตกต่างเป็นความรู้ที่เปิดเผย โดยมีกระบวนการที่สามารถเพิ่มเติมได้ นอกเหนือจากการคิดเพียงแค่การให้ข้อมูลที่เป็นข้อเท็จจริง

Runco & Chand (1995) ชี้ให้เห็นว่าแรงจูงใจเป็นสิ่งสำคัญสำหรับความคิดสร้างสรรค์ และรูปแบบของปัญหาจะอำนวยความสะดวกในการหาแรงจูงใจภายใน ในแต่ละบุคคล ผู้เรียนจะได้รับการกระตุ้นมากขึ้นเมื่อพวกเขาเลือกงานของตัวเอง ซึ่งจะทำให้งานมีความหมายต่อข้อเสนอแนะ ระยะเวลาในการศึกษาเพื่อแก้ปัญหาทักษะในการสื่อสารให้กับผู้เรียน ความสามารถในการเห็นความสำคัญในการแก้ปัญหา บ่อยครั้งที่แรงจูงใจภายนอกจะต้องใช้เพื่อส่งเสริมให้เกิดแรงจูงใจภายใน เพราะแรงจูงใจจะขึ้นอยู่กับกระบวนการทางปัญญา เช่น การรับรู้ จึงสามารถเห็นความซับซ้อนของความคิดสร้างสรรค์ ที่สามารถพิจารณาความรู้ ความเข้าใจและการเรียนรู้ รูปแบบกับความต้องการในโรงเรียน โดยเฉพาะอย่างยิ่งกับการแก้ปัญหา เพื่อให้ปัญหาของการถ่ายโอนทักษะความคิดสร้างสรรค์ ในการใช้งานจริง เพราะการถ่ายโอนของความคิดสร้างสรรค์ ทักษะการแก้ปัญหา อาจมีความสะดวกผ่านการใช้จริงในโรงเรียน ซึ่งอาจจะไม่มีคำตอบที่ชัดเจน พร้อมกับคำนึงถึงปัญหาของวิธีที่น่าสนใจของผู้เรียน ส่งผลกระทบต่อความคิดสร้างสรรค์ ซึ่งผู้สอนอาจจะสามารถมีทัศนคติทางลบต่อความคิดสร้างสรรค์ของผู้เรียนที่มีการเปลี่ยนแปลง

ความคิดสร้างสรรค์ (Creative Thinking) มีความสำคัญต่อผู้เรียนเนื่องจากเป็นคุณลักษณะทางความคิดอย่างหนึ่ง ส่งเสริมให้สามารถคิดค้นวิธีการหรือแนวทางใหม่ๆ ในการแก้ไขปัญหา รวมทั้งการสร้างสรรค์สิ่งแปลกใหม่ หากผู้เรียนขาดความคิดสร้างสรรค์หรือไม่ยอมแม้แต่จะใช้กระบวนการคิด ไม่กล้าฉีกกรอบให้ออกจากความคิดแบบเดิมๆ ลักษณะดังกล่าวกำลังปรากฏอยู่กับผู้เรียนของชาติโดยทั่วไป จนทำให้คนจำนวนมากวนเวียนกับการแก้ไขปัญหาและแนวทางหรือมีพฤติกรรมซ้ำๆ ฉะนั้นการสอนให้ผู้เรียนสามารถคิดอย่างสร้างสรรค์และฝึกฝนความคิดจึงเป็นส่วนหนึ่งที่จะช่วยยกระดับคุณภาพการศึกษาของผู้เรียนได้ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2544 : 59)

อี พอล ทอร์เรนซ์ (E. Paul Torrance) ได้ให้ความหมายว่า ความคิดสร้างสรรค์ คือความสามารถของบุคคลในการคิดสร้างสรรค์ผลิตผล หรือสิ่งแปลกใหม่ ที่ไม่รู้จักมาก่อน ซึ่งสิ่งต่างๆ เหล่านี้เกิดจากการรวมเอาความรู้ต่างๆ ที่ได้จากประสบการณ์เดิม แล้วเชื่อมโยงกับประสบการณ์ใหม่ๆ สิ่งที่เกิดขึ้นไม่จำเป็นต้องเป็นสิ่งที่มีบูรณ์อย่างแท้จริง อาจออกมาในรูปผลิตผลทางศิลปะ วรรณคดี วิทยาศาสตร์ หรืออาจเป็นเพียงกระบวนการเท่านั้น (Torrance, 1962 : 16)

อารี พันธุ์ณี นิยามความคิดสร้างสรรค์ว่าเป็นวิธีการคิด หรือกระบวนการทำงานของสมองอย่างเป็นขั้นตอนและสามารถคิดแก้ปัญหาได้สำเร็จ ทอร์เรนซ์ (Torrance, 1965) ได้ให้คำอธิบายว่าเป็นกระบวนการของความรู้สึกรู้ว่าปัญหาหรือสิ่งที่บกพร่องขาดหายไป แล้วจึงรวบรวมความคิดตั้งเป็นสมมติฐานขึ้น ต่อจากนั้นก็ทำการรวบรวมข้อมูลต่างๆ เพื่อทดสอบสมมติฐานที่ตั้งขึ้น ขึ้นต่อไปจึงเป็นการรายงานผลที่ได้รับจากการทดสอบสมมติฐานเพื่อเป็นแนวคิดและแนวทางใหม่ต่อไป (อารี พันธุ์ณี, 2557: 9)

ความคิดสร้างสรรค์ จึงเป็นคุณสมบัติที่อยู่ในตัวบุคคลที่เชื่อมโยงระหว่างประสบการณ์ ไปสู่การค้นพบสิ่งใหม่ๆ ให้เกิดรูปแบบทางการคิดต่างๆ ที่แปลกใหม่ เพื่อนำไปประยุกต์ใช้ให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุดนั้นหมายความว่าความคิดสร้างสรรค์มีความจำเป็นและมีความสำคัญกับมนุษย์รวมทั้งสร้างความโดดเด่น ให้มีความแตกต่างจากบุคคลอื่น เพราะการแข่งขันบนโลกปัจจุบันวัดระดับที่ความคิดอันแปลกใหม่ แต่หากยังใช้ความคิดในรูปแบบเดิมๆ เราคงต้องย่ำอยู่กับที่และอาจตามบุคคลส่วนใหญ่ในโลกไม่ทัน ดังนั้น ความคิดสร้างสรรค์จึงเป็นลักษณะหนึ่งของความคิดที่มีความสำคัญต่อมนุษย์ในทุกยุคทุกสมัยและยิ่งทวีความสำคัญในโลกยุคปัจจุบัน

โรบินสัน (Sir Ken Robinson) ได้ศึกษาเรื่องความคิดสร้างสรรค์ในประเทศอังกฤษ โดยทดสอบเด็กอายุน้อยกว่า 5 ปี จำนวน 1,600 คน และติดตามทดสอบเด็กกลุ่มนี้ไปจนถึงอายุ 15 ปี พบว่า เด็กอายุ 3-5 ปี มีความคิดสร้างสรรค์อยู่ระดับร้อยละ 98 เด็กอายุ 8-10 ปี มีความคิดสร้างสรรค์อยู่ระดับร้อยละ 32 และเด็กอายุ 13-15 ปีมีความคิดสร้างสรรค์อยู่ระดับร้อยละ 10 ส่วนการศึกษาในผู้ใหญ่จำนวน 20,000 คน พบว่าระดับความคิดสร้างสรรค์อยู่ที่ร้อยละ 2 (ทวิคคี่ จินดานุรักษ์, 2558)

วิธีดำเนินการ

จากหลักการกระบวนการพัฒนาความคิดสร้างสรรค์และส่งเสริมจินตนาการดังที่กล่าวมานั้นทำให้เล็งเห็นถึงความสำคัญในการส่งเสริมจินตนาการพัฒนาการด้านความคิดสร้างสรรค์ของ เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพของการเรียนอย่างมีความสุข สนุก และได้รับความรู้ นำไปปรับใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด ดังนั้นจึงมีการศึกษาบทเรียน (Lesson Study) กับผู้เชี่ยวชาญทางด้านทัศนศิลป์ และอาจารย์ทัศนศิลป์เพื่อระดมความคิด วางแผนกิจกรรมไปจนถึงกระบวนการพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ให้กับผู้เรียน และพัฒนากิจกรรมทางทัศนศิลป์ เพื่อส่งเสริมจินตนาการ โดยใช้ชื่อภายใต้หัวข้อกิจกรรม “นวกาล...หลากหลาย” ซึ่งในการจัดกิจกรรมดังกล่าว มีการจัดแบ่งกิจกรรมเพื่อพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ส่งเสริมจินตนาการให้กับผู้เรียน สามกลุ่มใหญ่ๆ คือ 1. เปิดโลกทัศน์ 2. ปฏิบัติสร้างสรรค์ 3. มุ่งมั่นพัฒนากระบวนการคิดอย่างลุ่มลึกของผู้เรียนนำไปสู่การยกระดับผลสัมฤทธิ์ในการเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพและพัฒนาคุณภาพของตนเอง การจัดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อพัฒนาการคิดสร้างสรรค์ การรับรู้ความงาม ให้ผู้เรียนได้แสดงออกทางอารมณ์ หรือความรู้สึก ทางความคิดสร้างสรรค์ และจินตนาการโดยใช้ศิลปะหลากหลายรูปแบบ ซึ่งมีกิจกรรมทั้งหมด 9 กิจกรรม 1.ทิวเขาหลากหลาย, 2.ขยำขยี้แสนสนุก, 3.เส้นด้ายปริศนา, 4.ประติมากรรมกระดาษ, 5.มหัศจรรย์กระดาษทราย, 6.รังสรรค์งานกระดาษ, 7.เด็กพิมพ์, 8.ขนมปังหลากหลาย และ 9.ชุมชนสร้างสรรค์ กิจกรรมทั้งหมดนี้สังเคราะห์เพื่อผู้เรียน ในช่วงประถมศึกษาตอนปลาย ช่วงอายุ 9-12 ปี ซึ่งมีการจัดเรียงลำดับกิจกรรมในเรื่องของพัฒนาการคิดวิเคราะห์สังเคราะห์จากกิจกรรมที่ง่ายไปยาก เพื่อให้ผู้เรียนมีกระบวนการคิดอย่างเป็นระบบ และสามารถแก้ไขปัญหาได้อย่างสมบูรณ์ และมีการเน้น Learning by doing เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง โดยมีผู้สอนกระตุ้นคำถามเป็นระยะๆ ของการเรียนรู้ เพื่อให้ผู้เรียนคิดหาคำตอบ ซึ่งคำตอบที่ได้นั้นผู้สอนจะไม่เฉลย เพราะความคิดสร้างสรรค์ไม่จำเป็นต้องมีคำตอบเพียงคำตอบเดียว

กิจกรรมที่ 1 ทิชชูหลากหลายสี

พัฒนาการเรียนรู้ เป็นการกระตุ้นการเรียนรู้เรื่องของสี การหยดสี ลักษณะคุณสมบัติของสี การผสมสีที่เกิดขึ้นเองตามกระบวนการเรียนรู้ของผู้เรียนที่จะเป็นคนกำหนด ซึ่งผู้เรียนจะเข้าใจในเรื่องของการผสมสีได้ด้วยตนเอง และสามารถจดจำสีที่เกิดขึ้นใหม่ได้อย่างแม่นยำ การเรียนรู้ที่เกิดขึ้นนั้นผู้เรียนเป็นคนกำหนดและทำการทดลองซ้ำๆ หลายๆ ครั้ง เพื่อให้เกิดความเข้าใจอย่างลึกซึ้งในเรื่องของสีใหม่ที่เกิดขึ้น ลักษณะของความคิดสร้างสรรค์ในกิจกรรมนี้จะเป็นการเชื่อมโยงกระบวนการคิดในเรื่องความคิดริเริ่มของผู้เรียน

ลักษณะกิจกรรม ผู้สอนจะแจกกระดาษทิชชู (ทิชชูสำหรับซับน้ำมัน) ให้คนละ 3 แผ่น พร้อมทั้งสีน้ำให้ใช้ในการหยดสีลงบนกระดาษทิชชู หลังจากนั้นให้ผู้เรียนสังเกตสิ่งที่เกิดขึ้นจากการหยดสีลงบนกระดาษ และร่วมกันอภิปรายถึงสีใหม่ที่เกิดขึ้น พร้อมทั้งสรุปกิจกรรม

ภาพที่ 1-2 กิจกรรมทิชชูหลากหลายสี

ที่มา: จากการออกแบบวางแผนจัดกิจกรรมสร้างสรรค์ทางทัศนศิลป์ของผู้เขียน โดยการศึกษาบทเรียน Lesson study เพื่อส่งเสริมจินตนาการเรียนรู้ (2558)

กิจกรรมที่ 2 ขยำขี้แสบสนุน

พัฒนาการเรียนรู้ เป็นการฝึกให้ผู้เรียนทำนอกกรอบ เพื่อให้เกิดการเรียนรู้สิ่งใหม่ เรื่องของพื้นผิวที่เกิดขึ้นในรูปแบบที่หลากหลาย ซึ่งผู้เรียนยังไม่ทราบว่าผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจะออกมาเป็นเช่นไร เป็นการฝึกใช้สมองซีกขวา พัฒนาด้านจินตนาการและความคิดสร้างสรรค์ วิเคราะห์ความน่าจะเป็นกับสิ่งที่จะเกิดขึ้นต่อไปว่าจะสามารถออกมาตามที่คิดหรือไม่ เป็นการทบทวนความคิดและสามารถสำรวจความคิดของตนเองจากผลงานที่เกิดขึ้นได้ ลักษณะของความคิดสร้างสรรค์ในกิจกรรมนี้จะเป็นการเชื่อมโยงกระบวนการคิดในเรื่องความคิดริเริ่มของผู้เรียน

ลักษณะกิจกรรม ผู้สอนแจกกระดาษวาดเขียนให้คนละ 3 แผ่น และให้ผู้เรียนขยำ, พับ, ขี้กระดาษให้ยับที่สุด จากนั้นคลี่กระดาษออกมาจะเกิดเป็นพื้นผิว และให้นำสีสเปรย์พ่นลงบนกระดาษที่ขยำไว้ ผู้เรียนจะพ่นสีเดียวหรือสองสีก็ได้ ตากกระดาษให้สีแห้ง และให้ผู้เรียนสังเกตสิ่งที่เกิดขึ้น เพื่อวิเคราะห์ทบทวนกระบวนการคิดกับสิ่งที่เกิดขึ้นนั้น ปรากฏอย่างที่ได้วางแผนไว้หรือไม่ และสังเกตลักษณะที่เกิดขึ้น อาจจะสามารถเห็นเป็นสีเหมือนกัน หรือพื้นผิวของสีที่เกิดขึ้นแตกต่างจากการพ่นสี, ระบายสี

ภาพที่ 3-4 กิจกรรมขยายชิ้นแสนสนุก

ที่มา: จากการออกแบบวางแผนจัดกิจกรรมสร้างสรรค์ทางทัศนศิลป์ของผู้เขียน โดยการศึกษาบทเรียน Lesson study เพื่อส่งเสริมจินตนาการเรียนรู้ (2558)

กิจกรรมที่ 3 เส้นด้ายปริศนา

พัฒนาการเรียนรู้ เป็นการฝึกจินตนาการเรื่องของเส้น การควบคุมทิศทางการลากเส้น ดึงเส้นจนทำให้เกิดเป็นรูปที่หลากหลาย ทำให้เกิดความคิดริเริ่มในกระบวนการคิดที่ต้องมีการวางแผนเป็นระบบ เพื่อให้ได้ภาพที่มีความงาม ไปตามทิศทางที่ต้องการ ทำให้ผู้เรียนวิเคราะห์ถึงการดึงเส้นด้ายอย่างรวดเร็วหรือช้าๆ ภาพที่ออกมาจะมีความแตกต่างกันอย่างเห็นได้ชัด ลักษณะของความคิดสร้างสรรค์ในกิจกรรมนี้จะเป็นการเชื่อมโยงกระบวนการคิดในเรื่องความคิดยืดหยุ่นของผู้เรียน

ลักษณะกิจกรรม ผู้สอนแจกกระดาษ 80 ปอนด์ ให้ผู้เรียน พับกระดาษครึ่งหนึ่ง จากนั้นนำด้ายที่จุ่มสีมาจัดวางลงบนกระดาษ นำกระดาษพับครึ่งลงมา มือกดทับกระดาษไว้ แล้วค่อยๆ ดึงเชือกออก เปิดกระดาษออกมาจะเห็นภาพที่มีการเคลื่อนไหวของเส้นด้ายที่เกิดขึ้น

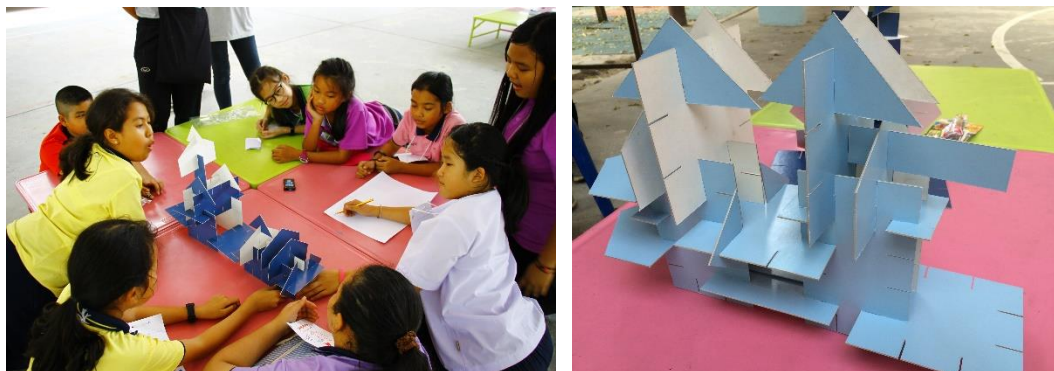
ภาพที่ 5 กิจกรรมเส้นด้ายปริศนา

ที่มา: จากการออกแบบวางแผนจัดกิจกรรมสร้างสรรค์ทางทัศนศิลป์ของผู้เขียน โดยการศึกษาบทเรียน Lesson study เพื่อส่งเสริมจินตนาการเรียนรู้ (2558)

กิจกรรมที่ 4 ประติมากรรมกระดาษ

พัฒนาการเรียนรู้ เป็นการฝึกพัฒนาการเรื่องจินตนาการจากรูปร่างให้เกิดเป็นรูปทรง และสามารถสร้างสรรค์รูปร่างเรขาคณิตให้เกิดเป็นมิติได้รูปแบบที่หลากหลาย ฝึกกระบวนการคิดอย่างเป็นระบบและการมีส่วนร่วมและยอมรับฟังความคิดเห็นซึ่งกันและกัน ซึ่งกระบวนการนี้ผู้เรียนจะมีการนำชิ้นส่วนของตนเองมาประกอบร่วมกับสมาชิกในกลุ่มเพื่อร่วมกันสร้างสรรค์งานประติมากรรมที่มาจากแนวคิดของการสรุปความคิดส่วนใหญ่ของกลุ่ม ซึ่งส่วนใหญ่แล้วผู้เรียนต้องวิเคราะห์ชิ้นส่วนของตนเองก่อนแล้วจึงนำไปต่อเติมสร้างร่วมกันเป็นการฝึกคิดอย่างมีขั้นตอนเป็นระบบของการคิดในส่วนย่อยๆ แล้วจึงทำให้ได้องค์ความรู้ร่วมกันอย่างมีกระบวนการที่เป็นระบบ ลักษณะของความคิดสร้างสรรค์ในกิจกรรมนี้จะเป็นการเชื่อมโยงกระบวนการคิดในเรื่องความคิดละเอียดลออของผู้เรียน

ลักษณะกิจกรรม ผู้สอนจัดเตรียมชิ้นส่วนรูปร่างเรขาคณิต โดยมีส่วนที่ต่อกันในแต่ละชิ้นและแบ่งผู้เรียนเป็นกลุ่มๆ ละ 5 คน จากนั้นมอบชิ้นส่วนให้ผู้เรียนคนละ 3-4 ชิ้น เพื่อนำมาสร้างสรรค์ให้เกิดเป็นรูปทรง 3 มิติ พร้อมทั้งร่วมกันอภิปรายสรุปแนวความคิดของผลงานประติมากรรม

ภาพที่ 6-7 กิจกรรมประติมากรรมกระดาษ

ที่มา: จากการออกแบบวางแผนจัดกิจกรรมสร้างสรรค์ทางทัศนศิลป์ของผู้เขียน โดยการศึกษาบทเรียน Lesson study เพื่อส่งเสริมจินตนาการเรียนรู้ (2558)

กิจกรรมที่ 5 มหัศจรรย์กระดาษทราย

พัฒนาการเรียนรู้ เป็นการฝึกทักษะการวาดภาพจากพื้นผิวที่แตกต่างจากกระดาษปกติ และคิดแก้ปัญหาที่สิ่งที่เกิดขึ้น เพื่อต่อยอดในกระบวนการวาดภาพระบายสี ซึ่งเมื่อผู้เรียนพบปัญหาที่เกิดขึ้นควมมีวิธีการคิดแก้ปัญหาได้อย่างไรเพื่อให้ได้ภาพที่สมบูรณ์และสวยงาม เนื่องจากผู้เรียนจะต้องมีกระบวนการคิดทบทวนถึงการวาดภาพระบายสีลงบนกระดาษปกติ ว่ามีขั้นตอนในการทำอะไร จากนั้นจึงมีการคิดแก้ปัญหาในการที่จะวาดภาพลงบนกระดาษทรายที่มีพื้นผิวที่ขรุขระ ซึ่งผู้สอนได้มอบสีชอล์กให้วาดภาพระบายสี ผู้เรียนจะต้องวิเคราะห์ถึงสีชอล์กด้วยว่าเมื่อวาดภาพระบายสีไปแล้วเนื้อสีจะมีการเกาะติดบนผิวขรุขระของกระดาษทราย ทำให้สิ่งที่วาดอาจจะไม่เหมือนกับสิ่งที่คิด ผู้เรียนจึงต้องมีการฝึกคิดและวิเคราะห์ นำมาซึ่งกระบวนการสร้างสรรค์ผลงานที่สมบูรณ์ที่สุด ลักษณะของความคิดสร้างสรรค์ในกิจกรรมนี้จะเป็นการเชื่อมโยงกระบวนการคิดในเรื่องความคิดยืดหยุ่นของผู้เรียน

ลักษณะกิจกรรม ผู้สอนแจกกระดาษทรายให้ผู้เรียนวาดภาพ โดยใช้สีชอล์กวาดภาพ ตามจินตนาการของผู้เรียน

ภาพที่ 8-9 กิจกรรมหัตถ์จรรยกระดาษทราย

ที่มา: จากการออกแบบวางแผนจัดกิจกรรมสร้างสรรค์ทางทัศนศิลป์ของผู้เขียน โดยการศึกษาบทเรียน Lesson study เพื่อส่งเสริมจินตนาการเรียนรู้ (2558)

กิจกรรมที่ 6 รังสรรค์งานกระดาษ

พัฒนาการเรียนรู้ เป็นการฝึกพัฒนาการคิดอย่างเป็นระบบ ในการคิดสร้างสรรค์การพับ ขยำ รีด ฉีก กระดาษให้เป็นรูปร่างๆ ตามจินตนาการ กิจกรรมนี้ฝึกให้เด็กสร้างสรรค์จากวัสดุอุปกรณ์ที่ให้มา ซึ่งผู้เรียนต้องมีการคิดยืดหยุ่นในการสร้างสรรค์ชิ้นงานให้แตกต่างจากความเป็นจริง เนื่องจากกระดาษที่มอบให้มีสีที่จำกัด และผู้เรียนมีความหลากหลายในกระบวนการเรียนรู้ เช่น นำกระดาษสีเขียวมาทำเป็นลำต้นของต้นไม้ มีการขยำกระดาษเป็นก้อนหิน นำกระดาษสีแดงมาขยำเป็นรูปปลาวาฬ เป็นต้น จากสิ่งที่เกิดขึ้นทำให้เห็นว่า เมื่อผู้เรียนเกิดการคิดที่อิสระและมีการกระตุ้นคำถามจากผู้สอน สามารถทำให้สร้างสรรค์กระบวนการคิดที่เกิดขึ้นได้

ลักษณะกิจกรรม ผู้สอนแจกกระดาษสีให้ตามกลุ่ม และกระตุ้นกระบวนการเรียนรู้ด้วยวิธีคิด และให้ผู้เรียนรังสรรค์งานกระดาษตามจินตนาการ โดยให้ผู้เรียนทุกคนนำสิ่งที่ตนเองสร้างสรรค์มาเล่านิทานร่วมกันเป็นเรื่องราว ซึ่งผู้เรียนจะต้องมีการคิดวางแผนด้วยว่าเมื่อสร้างสรรค์ชิ้นงานมาแล้วนั้น จะสามารถนำไปร่วมกันเล่านิทานได้อย่างไร

ภาพที่ 10-11 กิจกรรมรังสรรค์งานกระดาษ

ที่มา: จากการออกแบบวางแผนจัดกิจกรรมสร้างสรรค์ทางทัศนศิลป์ของผู้เขียน โดยการศึกษาบทเรียน Lesson study เพื่อส่งเสริมจินตนาการเรียนรู้ (2558)

กิจกรรมที่ 7 เด็กพิมพ์

พัฒนาการเรียนรู้ เป็นการฝึกพัฒนาการคิดริเริ่มในการวางแผนการทำงาน และส่งผลให้ได้ในเรื่องของความคิดคล่องแคล่วในกระบวนการสร้างสรรค์ทัศนธาตุ เส้น สี พื้นผิวที่เกิดขึ้น ซึ่งวัตถุประสงค์ของกิจกรรมนี้ เป็นการนำโฟมอัดมาแทนกระดาษวาดเขียน และนำไม้จิ้มฟันมาแทนดินสอในการวาดภาพ ผู้เรียนจะต้องมีกระบวนการคิด พิจารณารอบคอบว่าจะนำสิ่งเหล่านั้นมาวาดภาพได้อย่างไร และภาพที่เกิดขึ้นนั้นจะเป็นเช่นไร ลักษณะของความคิดสร้างสรรค์ในกิจกรรมนี้จะเป็นการเชื่อมโยงกระบวนการคิดในเรื่องความคิดคล่องแคล่วของผู้เรียน

ลักษณะกิจกรรม ผู้สอนแจกโฟมอัด ให้ผู้เรียนสร้างสรรค์สวดลายลงบนโฟม และนำสีมาระบาย จากนั้นให้กระดาษ 100 ปอนด์ มาวางทับลงบนแม่พิมพ์โฟมอัด จากนั้นใช้มือลูบให้สีติดแนบสนิทกับแม่พิมพ์ เพื่อให้กระดาษดูดซึมสีที่ระบายติดขึ้นมากับกระดาษ 100 ปอนด์ แล้วนำกระดาษผลงานได้ตากให้แห้ง

ภาพที่ 12 กิจกรรมเด็กพิมพ์

ที่มา: จากการออกแบบวางแผนจัดกิจกรรมสร้างสรรค์ทางทัศนศิลป์ของผู้เขียน โดยการศึกษาบทเรียน Lesson study เพื่อส่งเสริมจินตนาการเรียนรู้ (2558)

กิจกรรมที่ 8 ขนมหงอกหลากสี

พัฒนาการเรียนรู้ เป็นการประยุกต์การสร้างสรรค์งานศิลปะลงบนแผ่นขนมปัง โดยฝึกกระบวนการคิดวางแผนในการสร้างสรรค์งาน ลักษณะของความคิดสร้างสรรค์ในกิจกรรมนี้จะเป็นการเชื่อมโยงกระบวนการคิดในเรื่องความคิดยืดหยุ่นของผู้เรียน

ลักษณะกิจกรรม ผู้สอนให้แผ่นขนมปังกลุ่มละ 9 แผ่น พร้อมกับแยมสีต่างๆ และมีเกร็ดช็อกโกแลตและลูกกวาด ฯลฯ ให้ผู้เรียนสร้างสรรค์ผลงานลงบนแผ่นขนมปังและวาดภาพด้วยแยม พร้อมทั้งตกแต่งให้สมบูรณ์ สิ่งที่เกิดขึ้นในกิจกรรมนี้ผู้เรียนมีความสุขและตื่นตัวในการที่จะสร้างสรรค์ พร้อมทั้งช่วยกันคิดว่าจะมีการจัดวางรูปแบบและวาดภาพอย่างไร เพราะเมื่อผู้เรียนวาดภาพกันอย่างสนุกสนานแล้ว จะต้องแข่งขันกันรับประทาน ทำให้ผู้เรียนบางคนมีการคิดแล้วว่าจะเลือกรับประทานส่วนไหน

ภาพที่ 13-14 กิจกรรมขนมปังหลากสี

ที่มา: จากการออกแบบวางแผนจัดกิจกรรมสร้างสรรค์ทางทัศนศิลป์ของผู้เขียน โดยการศึกษาบทเรียน Lesson study เพื่อส่งเสริมจินตนาการเรียนรู้

กิจกรรมที่ 9 ชุมชนสร้างสรรค์

พัฒนาการเรียนรู้ เป็นการรวบรวมความคิดของผู้เรียนทั้ง 8 กิจกรรม นำมาประยุกต์สร้างสรรค์ผลงาน ตามประสบการณ์เรียนรู้ที่ได้เรียนรู้จากกิจกรรมส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ไปตั้งแต่ต้น ซึ่งผู้เรียนจะต้องร่วมกันคิดไตร่ตรองพิจารณาอย่างรอบคอบ เพื่อนำไปแก้ปัญหาได้ ลักษณะของความคิดสร้างสรรค์ในกิจกรรมนี้จะเป็นการเชื่อมโยงกระบวนการคิดในเรื่องความคิดริเริ่มและความคิดละเอียดลออของผู้เรียน

ลักษณะกิจกรรม เป็นการนำผลงานของผู้เรียนทั้ง 8 กิจกรรมมาสร้างสรรค์เป็นผลงานชิ้นใหญ่ เพื่อนำเสนออภิปรายสรุปร่วมกันที่ได้เรียนรู้ตามกิจกรรมส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ทั้งหมดมาตั้งแต่ต้น ถึงกระบวนการเรียนรู้ที่เกิดขึ้น และนำสิ่งที่ผู้เรียนค้นพบคำตอบจากการสังเกตในขั้นตอนต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นการต่อเติม เพิ่มเติม และขยายให้มากขึ้น หรือมีการดัดแปลงจากสิ่งที่ตนเองคิด ซึ่งกระบวนการเหล่านี้สามารถทำให้ผู้เรียนมีเข้าใจอย่างลึกซึ้ง และค้นพบคำตอบได้ด้วยตนเอง เพราะเป็นสิ่งที่ผู้เรียนได้เผชิญปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้น และมีการแก้ไขปัญหาด้วยการคิดไตร่ตรองพิจารณาแล้วนั้น จะทำให้กระบวนการความรู้ต่างๆ สามารถติดตัวผู้เรียนและจดจำได้นาน

ภาพที่ 15 กิจกรรมชุมชนสร้างสรรค์

ที่มา: จากการออกแบบวางแผนจัดกิจกรรมสร้างสรรค์ทางทัศนศิลป์ของผู้เขียน โดยการศึกษาบทเรียน Lesson study เพื่อส่งเสริมจินตนาการเรียนรู้

งานทัศนศิลป์ที่เกิดขึ้นนี้เป็นงานผลงานที่สร้างสรรค์ขึ้นด้วยแนวความคิดและความรู้สึกของผู้เรียน ที่สร้างขึ้นด้วยความตั้งใจ มีความหมายและแสดงออกมาด้วยความจริงใจ มีความบริสุทธิ์และมีคุณค่าอยู่ในผลงานที่ผู้เรียนได้แสดงออก ชัยณรงค์ เจริญพานิชย์ (2553) เห็นว่า ศิลปะเป็นศาสตร์ที่มุ่งหมายไปที่กระบวนการเรียนรู้เกี่ยวกับความคิดสร้างสรรค์ การแสดงออก การรับรู้เกี่ยวกับความงาม นอกเหนือจากนั้น จันทวรรณ เทิร์กซ์ (2526) กล่าวว่า กิจกรรมศิลปะเป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ เป็นกิจกรรมที่ค้นพบสิ่งใหม่หรือทำให้ของเก่าให้ดีขึ้น หรืออีกความหมายหนึ่งเป็นความคิดกว้างขวางแบบอนैनัยที่ช่วยให้สามารถประดิษฐ์ สิ่งแปลกใหม่ได้รวมถึงความสามารถในการแก้ไขปัญหาได้สำเร็จ สุวัชชัย เผ่าผึ้ง (2559) กล่าวว่า การพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ มีระบบการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ 8 ขั้นตอน 1) แรกเริ่มอย่างสร้างสรรค์ 2) รวบรวมข้อมูล รอบรู้รอบด้าน 3) สังสมประสบการณ์ 4) เทคนิควิธีการอย่างมืออาชีพ 5) ฝึกฝน จนชำนาญ 6) สะพ่ายกล้อง ท่องนิทรรศการ 7) ออกแบบสรรค์สร้างผลงาน 8) นำเสนอ / เผยแพร่ผลงาน เพื่อส่งเสริมจินตนาการเรียนรู้ให้กับผู้เรียน ซึ่งสิรินทร์ ถัดตากลม บุญเชิดชู (2559) ได้ให้แนวทางการพัฒนาความสามารถด้านการคิดสร้างสรรค์ โดย

ใช้กระบวนการจัดการเรียนรู้แบบกำกับตนเอง พบว่าด้านระดับทักษะการปฏิบัติงานที่สะท้อนความคิดสร้างสรรค์อยู่ในระดับมาก โดยด้านความคิดริเริ่มมีค่าเฉลี่ยสูงสุด รองลงมาคือด้านความคิดละเอียดลออ ความคิดคล่องแคล่ว และด้านความคิดยืดหยุ่น ตามลำดับ

ผลการดำเนินการ

กิจกรรมการสร้างสรรค์ทัศนศิลป์ ส่งเสริมจินตนาการการเรียนรู้ ที่ได้นำเสนอข้างต้นจะเห็นได้ว่า กิจกรรมทัศนศิลป์สร้างสรรค์เป็นกิจกรรมที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ใช้ประสาทสัมผัส ในการรับรู้ เกิดความคิดที่แปลกใหม่ มีจินตนาการ สามารถตัดสินใจลงมือปฏิบัติกิจกรรมด้วยตัวเอง ตลอดจนให้ผู้เรียนรู้จักสังเกต ค้นหาเหตุผลและเกิดการเรียนรู้จากประสบการณ์ตรงโดยผ่านกิจกรรมต่างๆ ที่ได้นำเสนอไป ซึ่งเป็นกิจกรรมที่พัฒนาความคิดสร้างสรรค์ ส่งเสริมจินตนาการการเรียนรู้ให้ผู้เรียนได้มีกระบวนการคิดอย่างเป็นระบบ ผู้เรียนจะได้ฝึกปฏิบัติจริง มีประสบการณ์ตรง เรียนรู้ผ่านการสังเกตและฝึกกิจกรรมอย่างหลากหลาย ภายใต้อาณาเขตที่ผ่อนคลาย มีอิสระทางความคิด ผลงานศิลปะสร้างสรรค์เกิดขึ้นจากการคิดและตัดสินใจของผู้เรียนสามารถพัฒนาและเชื่อมโยงระบบความคิด ทำให้สามารถพัฒนาไปสู่แบบแผนการเรียนรู้ของสมอง ในการจัดกิจกรรมสร้างสรรค์ทางทัศนศิลป์ ผู้สอนควรเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้มีประสบการณ์ตรงและปฏิบัติอย่างหลากหลาย เมื่อผู้เรียนมีทักษะมากพอจะเกิดความมั่นใจในความสามารถของตนเอง และจะใช้จินตนาการได้อย่างเต็มที่ และยังเป็นกิจกรรมที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้สำรวจ ค้นพบและได้ทดลองกับสื่ออุปกรณ์ทางศิลปะ ซึ่งช่วยให้เกิดการพัฒนาความคิดรวบยอดพื้นฐานจากการสังเกตและการประเมินภาพผลงาน บทบาทผู้สอนต้องเตรียมกิจกรรมต่างๆ ให้พร้อมควรชี้แนะกระตุ้นการเรียนรู้และให้คำแนะนำกับผู้เรียน เพื่อให้ผู้เรียนไปพบเจอปัญหาและสามารถแก้ปัญหาเฉพาะหน้าได้ พร้อมทั้งมีการจัดวางแผนในการทำงานให้เป็นระบบและเกิดผลงานที่สมบูรณ์ เพื่อส่งเสริมจินตนาการการเรียนรู้ที่เกิดความคิดสร้างสรรค์ได้ด้วยตนเอง โดยให้ผู้เรียนได้ทดลองสร้างผลงานจากอุปกรณ์ที่หลากหลาย แปลกใหม่ เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ทำงานด้วยความพึงพอใจและเป็นอิสระ มีการบูรณาการระบบการคิดสร้างสรรค์ เชื่อมโยงให้เกิดจินตนาการการเรียนรู้ โดยเสริมสร้างการเรียนรู้ทางศิลปะและบูรณาการความรู้ที่เกี่ยวข้องได้

เอกสารอ้างอิง

ภาษาไทย

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์. (2547). *การคิดเชิงสร้างสรรค์*. พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพฯ: ชัคเชสมิเดีย.

จุฑามาศ สุขเฉลิม. (2559). “การพัฒนาความสามารถในการทำโครงงานวิทยาศาสตร์ เชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6.” วารสารวิชาการ Veridian E-Journal บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร. 9, 2 (เดือนพฤษภาคม – สิงหาคม): 494-501.

ชนันชิดา รัตนปราณี. (2547). *ผลการใช้แบบฝึกความคิดสร้างสรรค์ที่มีต่อความคิดสร้างสรรค์ของนักเรียนที่อายุระหว่าง 10-12 ปี*. วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

ชาญณรงค์ พรุ่งโรจน์. (2546). *ความคิดสร้างสรรค์*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ทวีศักดิ์ จินดานุรักษ์. (2558). *ความคิดสร้างสรรค์ในศาสตร์การคิด*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธุรกิจ-บัณฑิต.

- ประพันธ์ศิริ สุเสารัจ. (2556). **การพัฒนาการคิด**. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ: ห้างหุ้นส่วน จำกัด 9119
เทคนิคพรินติ้ง.
- ประสาร มาลากุล ณ อยุธยา. (2545). **ความคิดสร้างสรรค์ : พรสวรรค์ที่พัฒนาได้**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ:
คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- เมธี จันทรวง. (2559). “การพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และความคิดสร้างสรรค์ ของนักเรียนระดับ
ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ด้วยการจัดการเรียนรู้โดยการสัมมนา ร่วมกับกิจกรรมการคิดสร้างสรรค์.”
วารสารวิชาการ Veridian E-Journal บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร. 9, 2
(พฤษภาคม – สิงหาคม): 1008-1029.
- วนิช สุภารัตน์. (2547). **ความคิดและความคิดสร้างสรรค์**. กรุงเทพฯ: สุวีริยาสาส์น.
- วาสนา ศรีอิศรลาภ. (2559). “การพัฒนารูปแบบการเสริมสร้างความคิดสร้างสรรค์ด้วยกระบวนการโค้ชทาง
ปัญญาในงานบริหารและบริการของภาครัฐ.” วารสารวิชาการ Veridian E-Journal
ฉบับภาษาไทย สาขามนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์และศิลปะ. ปีที่ 9, ฉบับที่ 2 (เดือนพฤษภาคม –
สิงหาคม): หน้า 339-357.
- สิรินทร์ ลัดดาภิรมย์ บุญเชิดชู. (2559). “การพัฒนาความสามารถด้านการคิดสร้างสรรค์ของนักศึกษา
สาขาวิชาการศึกษาศาสตร์ โดยใช้กระบวนการจัดการเรียนรู้แบบกำกับตนเอง.” วารสารวิชาการ
Veridian E- Journal **ฉบับภาษาไทย สาขามนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์และศิลปะ**. ปีที่ 9,
ฉบับที่ 2, (พฤษภาคม-สิงหาคม 2559): หน้า 1245-1261.
- สุวัชชัย เผ่าผึ่ง. (2559). “การพัฒนาระบบการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ออนไลน์ วิชาการถ่ายภาพดิจิทัลที่ส่งผลต่อ
ความคิดสร้างสรรค์ของนักศึกษาระดับปริญญาตรี.” วารสารวิชาการ Veridian E- Journal **ฉบับ
ภาษาไทย สาขามนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์และศิลปะ**. ปีที่ 9, ฉบับที่ 2,
(พฤษภาคม-สิงหาคม 2559): หน้า 1349-1362.
- อารี พันธุ์มณี. (2543). **คิดอย่างสร้างสรรค์**. กรุงเทพฯ: ต้นอ้อ.
- _____. (2544). **คิดอย่างสร้างสรรค์สู่ความเป็นเลิศ**. กรุงเทพฯ: พัฒนาศึกษา.
- _____. (2557). **ฝึกคิดให้เป็น คิดให้สร้างสรรค์**. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อารี รังสินนท์. (2532). **ความคิดสร้างสรรค์**. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: แพร่พิทยา.
- อุษณีย์ อนุรุทธวงศ์. (2554). **การพัฒนาทักษะความคิดระดับสูง**. นครปฐม: ไอ.คิว.บุ๊คเซ็นเตอร์.

ภาษาต่างประเทศ

- Anastasi, A. (1958). **Differential psychology**. New York: The Macmillan Company.
- Crutchfield, R. S. (1962). **Contemporary approached to creative thinking**. New York: Atherton.
- Davis, J. (1994). **Education of the Gifted and Tatented**. 3rd ed. Boston: A division of Simon &
Schuster.
- Erikson, E.H. (1975). **Childhood and Society**. New York: Morton.

- Good. (1973). **Dictionary of Education**. 3rd ed. New York: McGraw-Hill.
- Guiford, J.P. (1967). **The Nature of Human Intelligence**. New York: McGraw-Hill.
- Lowenfield, V. (1975). **Creative and mental growth**. New York: Macmilan.
- Lowenfeld, V.;& Brittain, W. (1987). **Creative and Mental Growth**. New York: Macmillan.
- Mackinnon, D” W. (1959). “What make a person creative” **Contemporary Reading in General Psychology Edited By Robert S. Danial**. Boston: Houghton Mifflin.
- Richard, C.S.; & Norman, S. (1977). **Education Psychology: a Developmental Approach**. Addison-Wesley Publishing Company. Inc.
- Wallas, G. (1963). **The Art of Thought**. New York: Harcourt Brace C.
- Wallach, M. A., & Kogan, N. (1965). **Modes of thinking in young children: A study of the creativity – intelligence**. New York: Holt, Rinehart & Winston.